
**STILL LIFE ART TRAINING IN THE GENERAL AND VOCATIONAL EDUCATION
SCHOOLS IN BULGARIA**

Zora Yanakieva

AMDFA – Plovdiv, Republic of Bulgaria avroora68@abv.bg

Abstract: The study examines an up-to-date issue of the theory and methodology of art education, which draws attention to the problems of still-life art, its development in the context of history and some more important aspects from a pedagogical perspective. It is significant and concerns important issues related to the artistic education and education of school children in the Bulgarian school system. The problem is not new, but its training topicality raises the need for consideration. In the education system in our country, still-life is studied in primary and secondary schools as a component of mandatory, choice mandatory and specialized training curriculum. Attention is paid to the class-lessons, carried out under curriculum by the Ministry of Education, as well as in extra-curricular activities carried out in the cultural and educational institutions – libraries, children's centers and art schools. The students receive additional training as per their interests and needs. In art schools, Still-Life is in focus in all specialties. The emphasis is on Drawing and Painting, mainly during the first and second year of study. It is essential for the professional formation of the students, because it masters the laws of the spatial construction and the technical skills for working with graphic and pictorial materials, which are further applied in the creative tasks, as well as in relation to the portrait and the human figure. Still-Life is studied in the higher education system in arts specialties, which warrants a deeper consideration. Studies in the scientific and methodological literature show that the problem is insufficiently developed from an educational point of view. Separate issues in relation to drawing and painting are set in the methodical works and practical guides for teachers focusing on particular grades and stages in the secondary schools. There is a more detailed representation of the genre in the drawing training curriculum for vocational schools, which unfortunately does not give a general idea of the still-life in a broad aspect. The aim of the study is to highlight the more important problems, the distinctive features and specificities of the general and artistic school, and the peculiarities of the genre in out-of-school forms, which has not been done so far. Based on the theoretical study of still-life in the context of history and the comparative analysis of the teaching tasks its more important problems in art are highlighted, which are also considered in the training according to the age, psychological and creative abilities of the students. The guidelines for generalist education in the mainstream schools and for the professional education of the future specialists in the artistic institutions are outlined.

Keywords: still-life, education, art, school.

**НАТЮРМОРТЪТ И ОБУЧЕНИЕТО В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИТЕ И
ПРОФЕСИОНАЛНИ УЧИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ**

Зора Янакиева

АМТИИ – гр. Пловдив, Република България avroora68@abv.bg

Резюме: Изследването разглежда актуален въпрос от теорията и методиката на обучение по изобразително изкуство, което поставя на внимание проблемите на натюрморта, развитието му в контекста на историята и по-важните аспекти от частно педагогическо гледище. Той е значим и засяга важни въпроси, във връзка с художественото възпитание и образование на учениците в българското училище. Проблемът не е нов, но актуалността му в обучението поражда необходимостта от разглеждане. В системата на средното образование у нас натюрмортът се изучава в начален, прогимназиален и гимназиален етап в задължителната, задължителноизбираемата и профилираната подготовка. На внимание е в класно-урочните форми, осъществявани по учебни програми от министерството на образованието, в извънкласните и извънучилищните дейности, провеждани в свободното от задължителните часове време и в културно-просветните учреждения – читалища, центрове за работа с деца, школи по изобразително изкуство. В тях учениците получават допълнителна подготовка, с оглед на техните интереси и потребности. В художествените училища на натюрморта се поставя акцент по всички специалности. Набляга се по предметите Рисуване и Живопис, предимно през първата и втората година на обучение. Основополагащо е значението му за професионалното формиране на учениците, тъй като чрез него се овладяват закономерностите на обемно-пространственото

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

изграждане, техническите умения за работа с графични и живописни материали, приложими по-нататък в творческите задачи, във връзка с портрета и човешката фигура. Изучава се в системата на висшето образование по специалности в областта на изкуствата, което дава основание за по-задълбочено разглеждане. Проучванията в научно-методичната литература показват, че от гледище на обучението проблемът е недостатъчно разработен. Отделни въпроси, във връзка с рисунката и живописното изграждане, се поставят в методичните трудове и практическите ръководства за учители, фокусирани към определени класове и етапи в средното училище. По-обстойно е представянето на жанра в обучението по Рисуване в професионалните учебни заведения, което за жалост не дава обща представа за натюрморта в широк аспект. Целта на изслед-ването е да се открият по-важните проблеми, отличителните белези и специфики в общообразователното и художественото училище, особеностите на жанра в извънучилищните форми, което не е извършвано до момента. Въз основа на теоретичното проучване на натюрморта в контекста на историята и сравнителното анализиране на учебните задачи, се открояват по-важните му проблеми в изкуството, които се разглеждат и в обучението, в съответствие с психологическите, възрастовите и изобразителните възможности на учениците. Очертават се насоките за общоестетическо възпитание в масовите училища и за професионалното образова-ние на бъдещите специалисти в художествените заведения.

Ключови думи: натюрморт, обучение, изкуство, училище

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Идеята за натурното рисуване чрез натюрморта в обучението по изобразително изкуство не е нова и има резон от съвременен педагогически гледище. В частно педагогически аспект (в методиката) се поставя още през първото десетилетие на XX век от движението за дидактическо изкуство, което се заражда под влияние на реформаторската педагогика. За първи път на педагогическа конференция у нас, проведена през 1903 година се посочват предимствата на натурното рисуване от методическо и възпитателно гледище. На мястото на остарялото, непригодно и битувало до момента абстрактно изобразяване, се издига принципно нов подход. Обучението по рисуване да изхожда от психофизиологичните особености на детето и да се положи на творчески основи, което е актуално и днес. Традицията да се пресъздават по натура различни по форма, големина и характер природни обекти и предмети¹²¹ се поставя от представителите на движението за дидактическо изкуство и по-специално от художниците педагози: Г. Палашев¹²², Н. Райнов, Б. Денев. Те акцентират на съзнателното изучаване на формите, пропорциите, цветовете и осветеността на предметите, а с това и върху развитието на наблюдателността, образните представи и сръчността на учениците, което показва, че натурното обучение се осъществява главно в областта на натюрморта. На специална изложба организирана по случай втора конференция през 1910 г. се обсъждат изобразителните резултати на различни възрасти ученици, което дава подем за прокарване на натурното рисуване в учебните програми. В периода между 1910-1925г. се извършват последователно няколко реформи, водещи до усъвършенстване на промени-те в нормативните документи и до установяване на програма, по която се води обучението до средата на миналото столетие. Проблемите на натурното рисуване в българското училище положени в началото на века намират отражение в системата на образование през втората му половина. Прокарват тенденции на развитие и в съвременното обучение по Изобразително изкуство в общите средни и професионални учебни заведения. Отделни проблеми на натюрморта са на внимание в трудовете на редица автори, отнасящи се към различни етапи и степени на средното и висше образование (Д. Лозенски, 1961; Ал. Станев, 1985; В. Димчев, 1993; Ем. Куков, 2009; Бл. Папазов, 2015). Необходимостта от тяхното проучване и анализиране е с цел да се диферен-цират характерните белези и специфики на жанра в общообразователното и професионалното училище и да се открие значението му за художественото възпитание и образование, което не е извършвано до момента.

---

¹²¹ Различните по характер обекти включват цветя, плодове, предмети (ръбести, овални домашни съдове), насекоми, животни по препарирани модели.

¹²² В своя труд „Новите посоки в обучението по рисуване и новите стремежи в областта на художественото възпитание“ (1905) Г. Палашев разработва научните основи на методиката по рисуване и въвежда натурното рисуване в образователната система.

2. НАТЮРМОРТЪТ В ИЗКУСТВОТО – ИСТОРИЧЕСКИ АСПЕКТИ

Натюрмортът се обособява самостоятелно сравнително късно, спрямо други изобразителни жанрове, и има своя предистория за възникване. Още в стенописите на Древен Египет се забелязват фрагменти, изобразяващи предмети, съдове, храни и плодове, включени в подноси с дарове към многофигурни композиции. Фреските и мозайките в Херкулан (около 50 г. от Хр.), а по-късно и в Помпей (I-ви век от Хр.) демонстрират натюрморти „*Стъклена купа с ябълки*“, „*Праскови и стъклена кана*“, „*Натюрморт с яйца и дроздове*“¹²³, който са първите в историята на изкуството, притежаващи всички специфики на жанра. През Средновековието-то идейните постановки на античната епоха отстъпват място на нови проблеми, които не се отъждествяват с идеала за красота, съвършенството и мимезиса, нито с натуроподобната, реалистична трактовка на художес-твено-пластичната форма. През Ренесанса, въпреки че художниците обръщат поглед и точно пресъздават материалността, включително на предметите, натюрмортът не достига до самостоятелно развитие. През периода Якопо де Барбари (1504) поставя този проблем в изкуството - „*Яребица с железни ръкавици*“, пресъздаващ илюзионистично точно веществен характер на обектите, което може да се приеме като отправна точка за развитието на жанра. Самостоятелно той се формира през XVII век, а за негова родина се счита Холандия. Там се диференцира и усъвършенства като жанр в творчеството на редица майстори, които едва ли могат да се изброят. Най-значимите: *Франс Снайдерс*, *Вилем Клас Хеда*, хармонично съчетават пред-метите, играта на светлина по блестящите повърхности, отказа от симетрия и подреджване на обектите в ляво или дясно, композиционно решени в единия край, с отбача цветога гама от сиво-зеленикави и кафевеникави тонове. Пренебрежението на академизма във Франция през XVIII век повлиява пагубно върху развитието на натюрморта. Като продължител на традицията Шарден внимателно проучва очарованието на интериора. Изобразявайки предметите точно, той достига до класическата яснота и простота на стила. Едва от втората половина на XIX век жанрът получава заслужено място в произведенията на постимпресионистите. Опитите на Сезан да разчлени същественото от случайното, да изрази съотношението между обем и цвят, прави натюрмортите му тежки, осезаеми и плътни. Наситената експресивност на цвета при Ван Гог, ясният контур и гъстите енергични мазки от боята, набраздена с линии и щрихи, характеризират натюрмортите му със слънчогледи. Фовистите начело с Анри Матист през XX век изразяват емоцията си с „диви“, често дори несъвместими цветове, без да се съобразяват с естествения цвят на обектите. Предметите са деформирани и декоративно преобразувани, с ясно изразен ритъм и контраст на локалните цветове. Кубистите в лицето на Жорж Брак, Пабло Пикасо, Хуан Грис изнамират нов формално-пластичен способ, тръгвайки от конст-рук-тивизма на Сезан. Превъзможвайки зрителното възприятие на човека, те представят на една плоскост онези страни, които не се виждат от определена гледна точка, отхвърляйки вътрешната структура на предметния свят. Множеството натюрморти на Пикасо от по-ранните периоди, показват връзка с реалистичния принцип и ясна разпознаваема форма, което не затруднява реципиента да определи, какво точно е нарисувано. С разчленяване на структурата на вещите и нарушаване на реалната действителност, се създава своеобразна геометризация („*Декоративен натюр-морт*“, „*Риба и бутилки*“, „*Натюрморт с червени ябълки*“, „*Натюр-морт с бутилка ликьор*“), нова реалност, която прави формата неинформативна, трудна за възприе-мане, дори неразпознаваема. По-нататък натюрмортът се подема от следващите поколения художници, които творят в отделни държави по-различно време през целия XX век и развиват в жанра индивидуалните си творчески проблеми и решения.

3. НАТЮРМОРТЪТ – ДИДАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ

Натюрмортът е изобразителен жанр, който се изучава в областта на живописата, графиката, декоративно-приложните изкуства, изключително рядко в скулптурата, като стилизиран релеф, предимно с флорални мотиви. Дидактическите цели са овладяване на умения за свободно и убедително пресъздаване на предметите от действителността. По-важните задачи: развиване на способността за наблюдение, обогатяване на зрителните възприятия и съхраняване в паметта под форма на представи, са основополагащи за опознаване на модела, за взаимовръзките между предмет и изображение. В процеса на наблюдение се анализират и сравняват външните признаци на обектите, осмисля се структурата, разположението и строежа на формите, видимите изменения и материалност на предметите. Идеята е, учащите да си представят визуално моделите във формата на листа живописно или графично в материал. Системното изучаване и изобразяване на натурата чрез методите: измерване, визиране, определяне на наклони, опорни точки, развива точността на окото и

¹²³ Натюрморт от неизвестен художник - I век от Хр. - Вила на Джулия Феличе, Неапол

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

прецизността на ръката. В творческата дейност наблюдението и мисленето се осъществяват взаимно свързано. Сложността на задачите развива уменията, способността за улавяне на характерните белези, разкриващи същността на натурата. Обикновено те включват проблемите на композицията, пространствените положения и ракурси, принципите и способите на формообразуване, колорита, цветовата гама, изразните средства. В обучението се формира критично оценъчно отношение към качествата на ученическите творби, а оттам и по-високите изисквания в дейността за развиване на уменията. Общоестетическата подготовка по раздел Живо-пис обхваща „пластично-изразните“ възможности на колорита и светлината, обогатяване на изразните средства и цветността от локална към тонална. По раздел Графика акцентът пада върху високопечатните техники (черно-бяла и цветна линогравюра), изящната рисунка, принципите на формообразуване: линейно-плоскостен, плоскостно-декоративен, обемно-пространствен и тяхното овладяване. При плоскостно-декоративния принцип обемът и пространствените отношения между предметите не са обект на отражение. Характеризира се с двуизмерно изображение върху двумерна плоскост. Обемно-пространственият – е триизмерен. Освен височина и широчина включва – дълбочината, която се отразява не с реалните размери, а с илюзията за нея. Претворяването ѝ представлява по-висока степен на сложност. Състои се в създаване на триизмерно изображение върху двумерна плоскост, за чието измерение няма плоскост, в която да се разположи изображението за дълбочина. В обучението се набляга на оптичката, зрителната измама, чрез елементите на светлосянка. От учебните форми на работа: по натура, по памет и въображение, приоритет има първата. Натурата е обект за наблюдение, основа за събиране и съхраняване на зрителни възприятия под форма на представи, за развиване на зрителната и образната памет на учениците. В декоративно-приложните изкуства тя е изходен материал за творчество и за условно пресъздаване чрез процеса на стилизация. Фронталната форма на организация на учебната работа при рисуване на натюрморт е най-широко практикувана в общообразователното училище. При определени обстоятелства, според целите, задачите и резултатите на учениците, обучението може да се осъществява групово или индивидуално. Груповата форма – се употребява по-широко в професионалните художествени училища. Индивидуалното обучение има исторически корени в предходните обществени формации, доказало на практика своите предимства и недостатъци, от които и икономическата несъстоятелност. Разбира се, не могат да се отрекат ползите от обучението, в съответствие с особеностите и специфичните потребности на ученика, поради което се прилага като индивидуален подход в класно-урочната работа. Успешно се ползва за оказване на помощ, при отстраняване на грешки и преодоляване на трудности, чрез подходящи насоки за работа. Широко се употребява за подготовка в извънучилищните форми: системата на частните уроци, центрове за работа с деца, школите по изкуства. В обучението проблемите на натюрморта се решават чрез учебни изобразителни задачи, поставени от учителя и изпълнени от ученика. Обект на внимание още в началното училище, жанрът се разглежда по-нататък в прогимназиален и гимназиален етап, а изискванията към задачите се повишават, с оглед на възрастта, възможностите и развитието на учениците.

4. НАТЮРМОРТЪТ В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИТЕ УЧИЛИЩА

В обучението по изобразително изкуство натюрмортът се изучава във всяка училищна възраст, с определено място в задължителната, задължителноизбираемата и профилираната подготовка. Той е един от жанровете за художествено оgramотяване на учениците. В учебните задачи за I – IV клас се избират познати природни обекти, за които децата имат начални общи представи. Темите за работа включват: „Есенни листа“, „Есенни плодове“, „Цветя във ваза“, различни съдове и предмети. Най-много са задачите за работа с живописни материали 47.3%, следвани от задачите за апликация 23.4%, моделиране 11.7%, с графични материали 11.7%, смесени техники 5.8%. В началното училище учениците се запознават с възможностите за работа с чисти и смесени техники, които включват: разреждане; наслояване; отпечатък с бои; рязана и късана апликация; апликация с рисуване; восъчен картон; цветна монотипия с прегъване на листа; маслен пастел и туш чрез изстъргване; пастел, акварел и туш чрез измиване; темпера, издраскване с клечка; темпера, чрез нанасяне с шпакла и туба. Формите на работа са по натура 35.3%, по памет и въображение 64.7%. Броят на предметите в постановките са два-три, чиято форма е плоска (листа), обла и овална (плодове, съдове). Плоскостно-декоративното изграждане включва: най-общо пресъздаване на характерната форма на предметите; покриване на листа с плоски петна в контрастни цветове; графични изразни средства за предаване на детайлите - точки, чертички, прави и начупени линии. По-голям е дялът на рисуването по памет и предста-ва, тъй като малките деца трудно възприемат пропорционалните съотношения между частите на предметите. Целта на задачите с бои е да се отразят първичните възприятия смело с четка, без

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

предварителна моливна ри-сунка, чрез свободен избор на цветовете от натура. За децата е важно да се научат да покриват целия рисува-телен лист и да постигат равновесие в цветовете петна. Да допълват фона към обектите и поставката с пок-ривка. В четвърти клас усложняването на задачите включва: рисуване на модели от необичайни положения и придържане към локалните цветове, употреба на смесени техники, постигане на по-голяма изразителност, по-сложна и богата текстура.

В прогимназиалния етап V-VIII клас задачите се фокусират в областта на живописата и графиката. Доминира работата по натура, за сметка на рисуването по памет и въображение, което се обяснява с аналитичното мислене на учениците под влияние на обучението. Нараства способността на зрителната памет да съхранява повече представи; наблюдението става по-целенасочено и задълбочено, вниманието по-устойчиво, волевите процеси укрепват, което благоприятства натурното обучение. Общият брой на задачите в сравнение с началното училище се удвоява. Най-голямо е количеството на живописните задачи – 48.6%, следвани от графичните – 40.5%, моделиране – 5.4% и апликация – 5.4%. Материалите и техниките в сравнение с класовете от началния етап са по-ограничени, за сметка на перспективно-пространственото изобразяване. Натюрмортите се изграждат предимно с моливна рисунка, темпера и акварел, по-малко в техниките велату-ра, маслен пастел, рязана апликация, пастел - фротаж, моделиране. Предметите (съдове, цветя, плодове) чувствително се увеличават и усложняват по форма (ръбеста, овална), материалност (пластмаса, керамика, метал, стъкло), повърхност (грапава, гладка, матова, глазирана) и цвят (близки в една гама). От предимно плоски, кръгли и овални – в началното училище, в прогимназиалния етап моделите се обогатяват с по-сложни и ръбести форми. Задачите обхващат композиционното и конструктивно построяване на предметите, предаване на пропорциите, големините и съотношенията във фронтално и нефронтално полжение, с поглед над и под хоризонта. Отразяване на съкращенията в дълбочина, посредством линейно-перспективните закони и моделиране на обема със светлосянка, чрез петна и шрих по формата. Те се усложняват и по отношение на цветовете хармонии. Характерната за V клас локалност, в по-горните класове се изгражда с живописни средства: тонове, нюанси и отънъци. В VII-VIII клас се набляга на плановото построяване и стъпване на предметите, на пространственото въздействие на цветовете (топли, студени) и тяхното активизи-ране на преден и потъване на заден план. Детайлно разработване на акцентите и обобщаване на местата, където е необходимо, за да се пресъздаде илюзията за дълбочина. Цветовете гама от контрастна преминава в топла, студена и монохромна. Материалността: от матови керамични и пластмасови съдове се обогатява с метални и стъклени предмети, с гладка и бляскава повърхност, по която се виждат силните ефекти от въздействието на светлината.

В гимназията натюрмортът не се разглежда поотделно във всеки клас, както в предходния етап и задачите са изключително малко. Приблизителното съотношение е две-трети изобразителни и една-трета неизобразителни задачи. Мястото на последните може да се обясни с нарастващия дял на теоретичната информация, целите на профилираната подготовка, с акцент: развиване на познавателните и аналитичните умения, съобразно възрастта на учениците. От изобразителните задачи 28.6% са живописни, 42.8% – графич-ни. Творческите проблеми обхващат различни аспекти от учебното съдържание и се отнасят както до принципите на формообразуване и интерпретиране на натурата за изпълнение на самостоятелни вариации, така и до индивидуалните творчески решения за работа с материали и техники, с оглед на идейно-художествения замисъл на учениците. В XII клас се набляга на теоретичната работа с илюстративен материал. Задачите включват: проучване на съдържанието, логиката, структурата и формално-пластичното изграждане на произ-веденията от даден период в изкуството. Целта е обобщаване и затвърдяване на знанията. При профилираното обучение, което обхваща X-XII клас, учениците приключват с държавен зрелостен изпит, с акцент върху теоретичната подготовка, което обуславя вида и характера на учебните задачи.

5. НАТЮРМОРТЪТ В ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ УЧИЛИЩА

Отличителна особеност между общообразователното и художественото училище е целта на подготов-ка. На входа на професионалното училище се осъществява подбор с приемен изпит, чрез който се проверяват изобразителните знания и умения на кандидатите. Натюрмортът се изучава от гледище на отделни учебни предмети – Рисуване и Живопис с увеличен хорариум на часовете, спрямо масовото училище. Формата на учебна работа е почти изцяло по натура. Акцент се поставя на творческата дейност и на развитието на техническите умения на учениците. Основни методи на обучение са: аранжиране и анализ на постановка, обяснение, наблюдение, упражнение, обсъждане, методи за изучаване и изобразяване на

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

натюрата, корекция, конферанс. Проблемите на натюрморта се изучават в осми и първата половина на девети клас. Обучението по рисуване започва с тонално изграждане на гипсови геометрични предмети в пространството, които после-дователно се променят. Отначало само по големина и цвят, впоследствие се увеличава техният брой, усложнява се формата и местоположението на моделите: фронтално, нефронтално, високо и ниско спрямо хори-зоната. Изпълняват се конструктивни скици от различни гледни точки със смяна на местата за рисуване. Постепенно се добавят опростени гипсови орнаменти, сложни битови съдове, като се разнообразяват фактурите и тоналността. Аранжират се гърнета отначало с една, впоследствие с две дръжки, което представлява по-висока степен на трудност, препарирана птица в статично, а по-нататък в динамично положение. В след-ващите задачи орнаментът се заменя със сложен гипсов капител. Тематично се оформят постановки с предмети от трудовото ежедневие: лопата, ботуши, ватенка, миньорска лампа, столче. Всяка от аранжировките се естетизира с една или две драперии, различни по цвят и контраст между светло и тъмно, брой свободно падащи гънки, като една от задачите е специално посветена на този проблем. В девети клас освен по натура, се рисуват несложни предмети по памет, постановки с повишена трудност от малко на брой, но сложни битови модели и инструменти: гюмове, сандъци, ютии, чукове, клещи и др., вещи от ателието на художника: статив, палитра, четки, туби с бои и др. По-важните изисквания към задачите обхващат: правилно разположение на предметите в листа, конструктивно върна и пропорционална постройка, предаване на линейно-перспективните съкращения при ръбестите и елипсите на овалните предмети, чрез определяне на осите, наклоните и стъпването на предметите върху плоскостта. Следващ етап е обемно-пространственото изграждане, чрез степенуване елементите на светлосянка на моделите, фона и гънките на драперията. Тонално разграничаване между белия и цветните модели. Създаване на композиционен център – формален, тонален или смислов, неговото разработване и обогатяване характеристиката на предметите с подробности. Постигане на убедителна пластична моделировка, което благоприятства постигането на материалността: метал, дърво, керамика, гипс. Подчертаване на контраста в детайлите на преден - и отслабване на заден план, създава усещане за пространственост. Отличителна особеност е характерът на осветлението: меко, дневно, дифузно и насочено от изкуствен източник. Важно е, учениците да постигнат реалистично изображение, да пресъздадат общата атмосфера и емоционалност. Правилно и уверено да решат графичната техника с молив, въглен, креда, туш и перо, да покажат убедителна пластична изразителност, индивидуален почерк на работата. По Живопис класическите техники - акварел, темпера, масло, са умело представени в ученическите творби, чрез деликатните преливки на прозрачните тонове и финните градации на акварела, покривното нанасяне на температа, гъстите наслоявания на маслената техника. Предметите от малко на брой в сравнително опростени натюр-морти, нарастват и се усложняват по форма. Аранжировките от битови съдове и плодове се допълват с препарирани птици, гипсови детайли от човешка глава (око, уста), маска, аранжирани с няколко драперии, което усложнява учебните задачи. Трудност за живописване са гипсовите модели в близост до порцеланови съдове, на фона на светли драперии, при спазване на цветовете съотношения, детайлизация на формата, предаване на материалността и фактурата – керамика, метал, стъкло, гипс, тъкан. В горните класове натюр-мортите включват, разработване на задния план с част от интериора. Категорично и убедително се открояват темите – „Закуска“, „Ванитас“ (с човешки и животински черепи), предмети от ателието на художника. Обект на внимание са цветовете гама в топли, студени, контрастни и ахроматични цветове, пресъздаване на пространството, атмосферата, емоционалното състояние, чрез възможностите на колорита, живописните средства и техники.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Натюрмортът се заражда и обособява сравнително късно в историята на изкуството. Въпреки че през отделни периоди е пренебрегван, в обучението има безспорни предимства. Той е един от основополагащите жанрове за художественото възпитание и образование на учениците, за развиване на изобразителната грамотност и изразителност. С малки изключения се изучава почти във всички класове и етапи на общообразователното и професионалното училище в България, което доказва неговата значимост. Благодарение на натюрморта и работата по натура учениците развиват способността да наблюдават по-задълбочено, да анализират и сравняват обектите по определени признаци, да открояват главното и същественото. По този начин те овладяват важни знания за линейно-перспективните закони и елементите на светлосянка, умения за обемното пространствено и пластично изграждане, които творчески да прилагат по-нататък в своята работа.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Д. Лозенски, Методика на рисуването, София: ДИ Наука и изкуство, с. 275, 1961.
- [2] А. Стойков, Критика на абстрактното изкуство и неговите теории. София: ДИ Наука и изкуство, с. 283, 1963.
- [3] А. Станев, Рисуването в средните художествени училища, София: Просвета, с. 143, 1985.
- [4] В. Димчев, Изобразително изкуство, Методика, София: Просвета, с. 207, 1993.
- [5] Н. Бояджиева, Възпитание чрез изкуството, София: УИ Св. Климент Охридски, с. 92, 1994.
- [6] Б. Дамянов, Методи в обучението по изобразително изкуство, София: Нова звезда, с. 199, 2004.
- [7] О. Занков, Б. Дамянов, О. Христова, Б. Донева, Изобразително изкуство за V клас. София: ИК Анубис, с.112, 2008.
- [8] О. Занков, Б. Дамянов, О. Христова, Б. Донева, Изобразително изкуство за VI клас.София: ИК Анубис ООД, с.111, 2008.
- [9] О. Занков, Б. Дамянов, О. Христова, Б. Донева, Изобразително изкуство за VII клас.София: ИК Анубис, с.112, 2008.
- [10] О. Занков, Б. Дамянов, О. Христова, Б. Донева, Изобразително изкуство за VIII клас.София: ИК Анубис, с.104, 2009.